

Landskap: Småland Upptecknat av: Carl Vihring
 Härad: Uppvidinge m. fl. Adress: Fvåhva, Kråksmåla
 Socken: Måghult m. fl. Berättat av: din person; se saml.
 Uppteckningsår: 1941 Född år i

Vidskeplig folktro, gamla botemedel och skydd
 mot onda makter. s. 1-28.

Korsning, - magi. s. 1.

Dymlerveckan. s. 3.

Magiska skyddsmedel mot troll-
 dom. s. 4.

Bakning, - magi. s. 4.

Ölbyggd, - " s. 4.

Stål s. 6.

Stulet o. hemburct. s. 6.

Iskaviggas. s. 7.

Troll. s. 7.

Medel mot gift. s. 8.

Skriv endast på denna sida!

Låhra mot åsked.	s. 8.
Magi m. mjölk.	s. 9.
Årbringande föremål.	s. 10.
Ford fr. griftgård.	s. 13.
Dödingaben.	s. 13.
Ornn.	s. 18, 22.
Rönnträd.	s. 19.
Art silver.	s. 21.
Nå djuren kunde tala.	s. 22.
Daggorm.	s. 24.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Viking,
 Härad: Uppvidinge, m. f. Adress: Furåkra, Kråksmåla,
 Socken: Alghult, m. f. Berättat av: Susanna Erlowdatter, m. f.
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1800 i Alghultsocken.

Uppteckningen Berör gammal
 vidskeplig folktra, gamla bok-
 medel och skydd mot onda
 makters inflyelser.

Vol: 1.

Fidort: — 25.

Kärna 3. blad teckningar.

1.)
Knapptast behöves skrivas att den gamla folktron var späckad med vidskeplig tra. En allmän regel var denna, "Man måste baka bot där man erhåller sot." d. v. s. att "en måste med ank fördrivas" eller tydligare. Skador åskadkamma genom magiska medel måste botas eller förhindras genom "Trolldom." - J. ex. Kors. idetta, de kristnas symbol, frades häva och hindra andra maktens inflytelser. När jag var barn var de flesta fähus över dörrarna (inne i fähusen korsmärkta.) Svarta hjärkor och utseende, som teckning n:o 1. hvitar. De figurer, som förskälla de spikar var med Frälsaren fästes vid korset, hade en vidskeplig bande Jan Nilsson
* obs! Sän-far-ster" se teckning n:o 1. D!

boende i Smedstorp, Älgshultsacken, pi-
lak på sin fähusdörr. Spikarna vara
blott 3. en till varje hand och en till
de korslagda pälterna; det Sjävariska
sättet var på fornidens Ramare avliva-
de dödsdämda. Troligen för att göra
effekten kraftigare hade qubben ritat
korsen, som figuren visar det. Enneller-
tid kan knappast dessa symboler va-
ra hedniska utan som härleda
sig troligen från den katolska krys-
ten domens tid i vårt Land. Våra
gamla Bönder korsärjde alltid sina
åkrar. Någon Torde invända "det
var för att jorden och sädet skulle
bättre blandas." Medgives, men det
var också för att "Trollen" skulle
mätta "förgöra" säden eller stjälja av

3.)

ACC. N:R. M. 7497:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skörden, ty det, som var "korsat" rädda
 dam in till på. Vad korsen beträffar,
 så borde dam anvingen målas
 dit på "Symmelansdagkväll" (ansda-
 gen i veckan före påsk) eller och ritas
 in t. ex. med en spetsig kniv. Ty natten
 till "Skärtorsdag" (torsdagen bemålade veckan)
 så vora "andra makter av alla slag
 särskilt i farben med med att af-
 föra Fantasyg." så traddes det. Årtek-
 ning N: 2. B. Ser vi en 6. styck figures.
 Den första från vänster symboliserar
 den Heliga Treenigheten och traddes
 verksamt skydda för "Trollkast-
 ner." Figuren därnäst symboliserar
 kristi & Heliga pår. Om dessa figurer
 inborrades t. ex. i ändarna av kummet
 i ett hus, så var det "Säkrat mot troll-

4)

ACC. N.R. M. 7497-4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dam." Sam 12 års pojke såg jag rist-
 namnde figur på en "Riggästbova"
 å Örrefors ägor i Hellebergasocken,
 Kronobergs-län. Den gamla stugan
 är rivet för länge sen. Obs! Likaså
 märkte gamla tidens kvinnor sitt
 bräd på det sättet med "Naggen" in-
 nan dam gräddade det i ugnen.
 Roller och hade dam ett litet med
 kuggar försett smurande mässing-
 hjul varmed man korsmärkte brä-
 det innan det sattes in i ugnen
 att grädda. Se Fig: 8 å N: 8! Mormor
 var synnerligen mån om att så
 behandla de stora rågbräden före
 gräddningen. Men vi återvänder
 till beckulag N: 1. B! Där ser vi en figur,
 som hette "St. Persvapen". Den var inritad

5.)
på fars stora Ölbanna, som låg i käl-
laren; det har jag sett. sen kunde in-
ket de osynliga "trolden ha musken å ö-
let." Nag hadde det varit lika så bra
om mors vigselring legat i ölet, då
det lagrades, men detta biföll inte
mor; fastän mormor väckte moti-
on därom. Så se vi en fig.; som heter
St. Hans vapen, en fig.; som symboliserar
solen och en annan månen. Dessa
3. troddes och skyddas för anda
andemakter. När mormor berättade
för mig, då jag var liten pojke, så
ritade han dessa figurer med pot-
kol på spishällen eller på ena
kindumren då han var riktigt
i berättarlagen; och Ni må fråga
jag var en oppmärksam lärjunge.

6.)

ACC. N:R. M. 7497:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vidare trodde man att Stål hadde förmåga att hålla Hexor o.d. på avstånd. T. ex. 2. i kors satta Lias över Lörren i dörrpodret var ett utmärkt skydd såsom beckning n:o 1. E. visar. Minnsta-
ne trodde bemälda Jan Nilsson i Smedstorp det. Likaså ett i båda ändar bränt Bagghorn som hängdes i ett kort snöre i en bjälke i fähu-
set. som vi se det i Beckning n:o 1. E.
Obs! Härskilt kraftigt troddes "Väskor" vara. S. v. 1. Stål av något verktyg som under arbetet mot den arbetandes vilja gått sönder. T. ex. avstötta kinddar eller stål ut fräsiga yx-
eggar. Men stålsatt verktyg som varit skulet och blivit hemskt trod-
des vara gått mot "Hexor och Förgörning"

Sådant stål inslugs i fähusstråkila, i
kärntörken eller lades i stävan varus
spädkalvar finga dricka sin första
mjölk. Likaså sattes sådan stål i
"städningen" (sårkäppan), så inset den
osynliga "prollmor" stäl på sådana
banden sådde. Hörde man ej sådant
stål i "städningen", så gick den osynliga
"prollmor" & höll upp förklädet och stäl
däri bandens säd när han sådde
och så blev det "Omålar" i åkern.
S. v. s. plattor där det inset växte
någon säd. — Men ansågs flink-
rar sen stensåldren, som gada
skydd och botemedel mot olika
heterier. Se gamla kallade yorna
för "stakariggas", enär dam frådde
att åskan stagit ihjäl proll med dam.

8.)

ACC. N.R. M. 7497:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om någon hade gikt, så ansågs det bra
ta ant man lade en dylik yxa på
den sjuka kroppsdelen. Obs! Om man
bar en sådan yxa-(åskvigge) i "Pru-
rike"-(arut rike) 3. gånger motsols kring
en husgrund eller ett nybyggd hus,
så troddes huset vara säkrat mot
åskeld. Likaså om "Pyamannee"
på samma sätt bar yxan kringen
"Fälla"-(Svedjeland, som skulle brän-
nas); då troddes elden vara begrän-
sad inom det omkringgånga
området. — Obs! Ynklet borde man
laga timmer av sådana träd,
som blivit slagna av åskan,
för då "slog åskan in i sådana
hus och antände dem. — Ibland
kan man finna där åskan gjort

9.)

ACC. N:R. M. 7497:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nerlag i jorden, någon liten sten
i storlek och utseende, som ett su-
ägg. Mormor m. f. kallade sådan
sten (blågrå till färgen) för "Gö-far-sten".
Det troddes att äskan förk stenen
med sig från molken och att
den hade en underbar kraft mot
all "förgörning". Lade man en
"Gö-far-sten" i silen, när mjölken
silades, så kunde ingen hexa
"skänma mjölken eller sanket" (grös-
dan) trodde mormor, och han la-
de dit "Gö-far-stenen"; ty han silade
rätt ofta mjölken. Han fick hät-
las därmed. Medlet var oskyldigt
och gjorde varken nytta eller skada.
Obs! Obs! Vi kanske ler åt våra gam-
la fädres tro, men är vi helt fria

10.)

ACC. N:R. M. 7497:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

från vidskepelse? Jag tror att den
läder så smått vid oss. Låt mig näm-
na blott ett par exempel av idag.
Jag har sett och såg senast i går
hos Emanuel Sjöberg "Kräksmåla"
en liten docka, påden, som teckning
N:o 2. b. visar; hänga vid utsiktsrutan
i ambulansbilen. Jag sade åt Sjö-
berg; "Vad ska den där figuren hänga
där för s dingla?" Den bringar tur,
så ingen olycka drabbar på när
jag är ute med Bilen." Blev sva-
ret. Där ett exempel. Ett annat
är följande. I byn Fröskelås, Kräks-
måla soeken; sade jag åt en förmä-
gen bondfru följande fråga för några
dar sen. Varför har ju den där
frågubben på sin vackra byrå,

kan den vara någon prydnad, låt
mig få köpa den gamla Figuren
till Kalmar museum!" "O nej! Vi
kung må tro, den har jag fått av
min döde pappa, det är vårt Hems
skyddspatron, vi sälja den inte
till något pris." "Skyddspatronen" i
hale sluteck, se teckning n: 2. F. Obs:
Nag kunde Figuren vara ett kärt min-
ne från hennes fader, men i utsa-
gan "det är vårt Hems skyddspatron"
låg förvisso en vidskeplig tanke in-
under. — Den gamle timmerman,
som oppbyggt min lilla lägen-
het Furåkra hette Johan Petter Pet-
tersson, född i Lindskull, Kråksmå-
la socken, Kalmar-län 1834. Söd ä sock-
nens älderdanshem 1932. 98. år gammal.

12.)

ACC. N.R. M. 7497 : 12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mannen i fråga var duktig men yttert
vidskeplig. Över varje dörr var ritat
med något skarpt föremål t. s. x. Och
stälbitar insatta här och var. Jag har
plockat bort stål och målat och
åter målat över korsen, men åtskil-
liga synas ännu. Obs! Obs! Över dör-
ren åt köket till i den kammare jag
sitter och skriver dessa uppteckning-
ar upptäckte jag i dag den 10/5-1797. ett
likt trasigt knivblad i en springa
vid dörrfodret. Jag har målat vit
färg över "Skyddshelgonet" och insett
den lilla ringstenen förrän just
i dag, det är mig en gåta. Set sitter
där det suttit och det skall nu få
vara där så länge jag lever. Set
är ett bevis på den gamla folktrua.

13.)

ACC. N:R. M. 7497:13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jord ifrån griftegårdar ansågs besitta
 magisk kraft. Gamla lärade hem en
 hand full griftegårdsjord, hällde den
 i en flaska och vatten därpå och
 drucka skedvis i My och medan
 för att bota vissa sjukdommar
 f. ex. "Skervan" hos barn och även "Fäl-
 landesat." — Men Sädlingaben vora
 synnerligen magiska, ty med dem
 troddes man kunna åstadkomma
 både "Out och gott." Men det gällde
 att hävligt bedja den dåde om länt
 på viss tid och punktbligt bära hem
 länt "annars kom den dåde en vatt
 och "kramade" den slarvige länta-
 garen både "Gul och blå." sade mormor.
 Obs! Min fader f. d. Lantbr Ysack Jansson
 har antalat följande, då jag var
 12. års pojke.

14)

ACC. N:R. M. 7497:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Min faders förste svärfader hette Per Nilsson, född 1880. Han var bonde på den gården i Krokshult där jag är född och fostrad. Min far ävklag gården efter Nilsson, då han blev gift med hans äldsta dotter. Far kom, som 17-18 års pojke till Per Nilsson för att tjäna. Vid den tiden existerade "Husbehövsbränning" så Nilsson brukade bränna på kornor varje höst och förvinter. En gång hadde Nilsson fått mäst och Brännvinspanna "förgjort", så brännvinet fick "Vidbrännmest". Det måste botas. En mörk höstaftan led Per Nilsson upp till "Benskrankhuset" på Njghults griftgård och hemtade en Säckhall. Benskrankhuset var en liten byggnad på griftgården, dörren till huset stod öppen

natt och dag. I detta hus lade dödgrä-
varien in alla dödingaben, som fun-
nos i gravarna, för att religiösa män-
niskor om påndagarna skulle få
gå dit och "Påminnas om sin död-
lighet," sade mormor. Sär lag Per en
skulle utan att bedja om Laffe, så
red han hem och "körde om i snäs-
ken och pannan med skallen. Det
skulle bota, så brännvinet blev rick-
tigt. Sen gick han till sängs, men la-
de skallen under sin säng. Näst det
var börjar skallen bullra och Per blev
sjuk och fick kräkas. Han steg då upp
och sade: "Paja, ja tänkte du ga mej
ro, se morra dagar, men äfter du ä hem-
sjuk, så får ja väl ria hem mä dej."
Så sadlade han åter hästen och red

16.)

ACC. N.R. M. 7497:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

opp i mörka natten till "Beuskamle-
huset" med skallen. Vägen var $1\frac{1}{2}$
mil. En rikt 2. gånger fram och å-
ter blev 6 mil! Ett bevis på hur
späckad den gamla folktroen var
med vidskeplighet. —

En liknande saga har jag efter
min svärfader F. B. Lauter: "Går
går Jansson, bod i Brandstorp, Hög-
hults socken för $1\frac{1}{2}$ år sedan 88 år
gammal. Den bande, som före min
svärfar ägt gården Brandstorp var
rupig, trätgerig och "fräckhunnig",
så han "skände hästar, bössor och
fiskedan. En sommardag var han
full och red förbi Högstjä, som
ligger knappt 2 k.m. från Brand-
storp. I pyllan fick han för sig

17.)
att rida ut i spån och bada hästen,
men denne ville ej ut, ty vattnet
var där djupt. Nyjölvarn vid "Präst-
hvarnen" ropade varnande åt man-
nen, men denne röt, "Ett skia vi om
dä' och bär åt Helvete med oss båda
två." Så slog han obarmhärtigt hästen,
och häst och ryttare störade sig i det
djupa vattnet. Mannen "sjönk, sam-
en, sten, men hästen simmade upp
och sprang hem. Ynnan nyjölvarn
fick loss båten och hämt dit var
mannen ladd. — När kvärfar flyttat
till gården, så spöka de det varje natt
på vinden i boningshuset. Kl. 12. på
nätterna hördes en tungt gående man
stega upp för vindskräppan och vild-
samt slå upp dörren. Sen lycktes, som

18.)

ACC. N:R. M. 7497:18

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

spöket letat efter något i hödra läng-
ridans vägg av huset. Så fortgick
det en tid och både svärpar och små-
mor och dräng och piga hörde det,
ansider sökte svärpar noga upp
på vinden, där spöket luserade, och
han fann till slut i en väggspinga
en liten amlindad benskärra. Sen
bar han strax upp till griftgården.
Spöket upphörde strax. "Ja," sade
svärpar, "han hadde tagt hem benet
från griftgården, men hadde ej be-
rit det åter då han drunknade. Det
ha var orsaken. Han gick efter dö-
den gå och leta efter benet till det
vart hemuset; slök du gamle.
Och! Tran på att armar (isynnerhet vit)
varom jag insant vora magiska

19)

ACC. N:R. M. 7497:19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

förde vara allmänt känt. Huvudet av en kuggorm inborrat i bostolven braddes skydda bostolen mot "förgörning" men hålet skulle tillspjås med en plugg av rännbräd, ty rännan ansågs äga magisk styrka. För närmare 30. år sedan satte jag dit en ny bostock på en mynningsladdare åt en person här i orten. Jag var och smickade stocken hos min, nu dode, men gode vän Carl Johansson, Fredriksfors, "Kråksmåla. Obs! När jag skruvade loss "stojärnet" för kolvens ända för att överföra det på den nya stocken, så fann jag att kolven varit borrarad och hålet täppt med en plugg. Vi klyvde den gamla fränsiga stocken och funna i hålet ett

20.)

ACC. N.R. M. 7497:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

förlokat ormhuvud. Vi kunde tydligen
skänja detta. Ormen ansågs ad de gam-
le för att på många sätt hava magisk
kraft. En för ett år sedan död man
Erans August Gustavsson f.d. Trädgård-
mästare, vid sin död ^{85 år} i Lindskult,
Kråksmåla har berättat följande.
"Junga är var jag en var nere i St-
lens Prestgård. Kalmar län och be-
skar frukträden m.m. Prästerna vor
på den tiden jordbrukare tillika.
Det hade blivit något "ohelt" på
"kåa" (korna) så mjölken varit seg
och asmaklig och föga "flöt upp".
(Lämnade föga grädde.) Detta anda
möste botas. Sam sände bud på
en "klok gosse", som kom dit. Han
hade i en flaska en liten levande

21.)

ACC. N.R. M. 7497: 21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

orm. Gribben borrarde med en stor an-
vare ett hål i fähuspröskeln; och la-
de in ormen levande i hålet, samt täpp-
te det med en plugg av rännträ och
smetade färsk kagädsel på plug-
gen. Om det botade korna visste
inte sagesmannen. "Så hände kort
före ja skulle resa hem till Lindshult."
Likaså braddes "Arvatsilver" (arvt
silver) eller uppskittat silver hana
god verkau att skydda. Om man
hittat t. ex. en silverslant, så var
den god att på samma sätt borra
in t. ex. i Fähuspröskeln. Men ansågs
s. k. "Tombastnackar" vara skyddan-
de element för djuren i fähuset.
Obs! "Tombastnackar" stora grå icke
giftiga ormar, som ann kallar man

22.)

ACC. N.R. M. 7497:22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hålla till på gäddelstacharna. Jag vill
påminna mig, att jag till arkivet f.d.
skrivet om t.ex. hur man b.a. inne i
Fähusen gav dessa ormar mjölk, jag har
själv sett det i Björkebo hos min fa.
Farbror Nils, men skall ej dräja därvid,
i Bibeln heter det, "Jag skall sätta fi-
endskap emellan dig och kvinnan och
emellan din säd och hennes säd," o.s.v.
Men det lycktes intet, som fäderna
till fulla (i världslig mening) förståen-
den Högstes utsaga. Mor^{mor} sade b.a.
att i paradens morgon kunde alla djur
tala. Ormen skulle då sagt, "Blör
ej vid mig och de mina, så rör jag ej
vid dig & de dina." Att möta en
orm då man skulle ut och resa an-
såga de gamla för ett gott tecken.

Obs! Enligt fädernas fra bör man
 helst döda den första ormen man får
 se på våren, ty då får "Man slå
 många ormar den sommaren."
 Likaså om den första ormen man
 får se om våren är grå, så får man
 glädje och gada myrkelet den som-
 maren, men är däremot den för-
 sta ormen man får se på våren
 svart, så får man sorg och
 motgångar. Har man dödat en
 orme, så bör den väl nergravas
 i en myrstack, ty om roten får ski-
 na på den döde ormen, så blir
 därav en "Saggorm." Vad är då "Sagg-
 ormen" för djur? Jag har sett 3. så dö-
 ra i hela min livstid. En "Sagg-
 orme" måste brännas upp, ty slå ihjäl

24)

ACC. N.R. M. 7497:24.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den är stort omöjligt. Den består av
flera tusen små maskar genomskinka-
ga, som fänsberglas, det hela liknar
ett nära slutlångt band i tunn
brekt som krypa sakta åt ett håll
i kort, daggigt gräs, och är sam-
lingen så dum, att om den kommer
utför en liten sten, så krypa den
inför till rides om stenen, utan mask-
bandet klyper sig och kryper
håveten åt ett håll om ste-
nen och förenar sig sedan. Sista
"Laggarmen" jag såg var just i färd
med en sådan procedure. Se Naga
teckning 3! i en betydligt storlek. Jag
har en gång frågat vid Etnologiska
Undersökningen, men det blev ej ut-
ränt vad det var för maskar. Var

25)

ACC. N.R. M. 7497:25.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vänliga bed Professor van Sydow säga
mig vad det är för sädesynta djur. Jag
tror säkert att den gode professorn
säger mig det. Vi får förlåta mig att
jag är sådär myfiken ibland!! Ovs!
Fäderna sade att "Saggorm" var så
giftig att om någon med blatta fa-
ken trampade på den, så "rotknade"
faken utav. När fäderna pinga-
re en "Saggorm", så hastade dam-
dip och kände eld på hela sam-
lingen; ty den var stortligen fruk-
tad.

Ovs! Mera om gammal vidskeplighet följer
en annan sändning; tiden medgiver
inte mera denna gång.

ACC. N:R. No 7497: 26

Landskap: Småland. Upptecknat av: Earl Viking
 Härad: Uppsvidinge m. f. Adress: Turåkra, Kråksmåla
 Socken: Ålgö m. f. Berättat av: Susanna Erlandsson m. f.
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1800. i Ålgö socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

No 1. B.

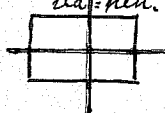
H. Treuighet.

Kristi's
sär.

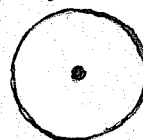
Ap. oss
va-hen.

S. f. Hans vapen.

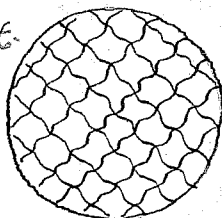
Solen.

månen

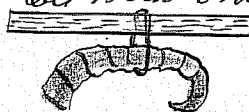
H.

Se korsstap
hiarna.

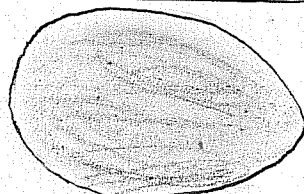

Se Brända Beggstap.

No 1. C.

"Gä-par-sken" bel störelse

No 1. D.

Skriv endast på denna sida!

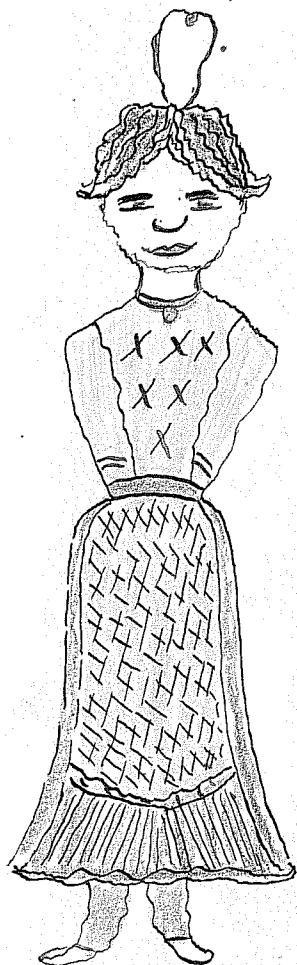
Landskap: Småland.
Härad: Uppvidinge, m. f.
Socken: Kräksmåla.
Uppteckningsår: 1941.

ACC. N:R.

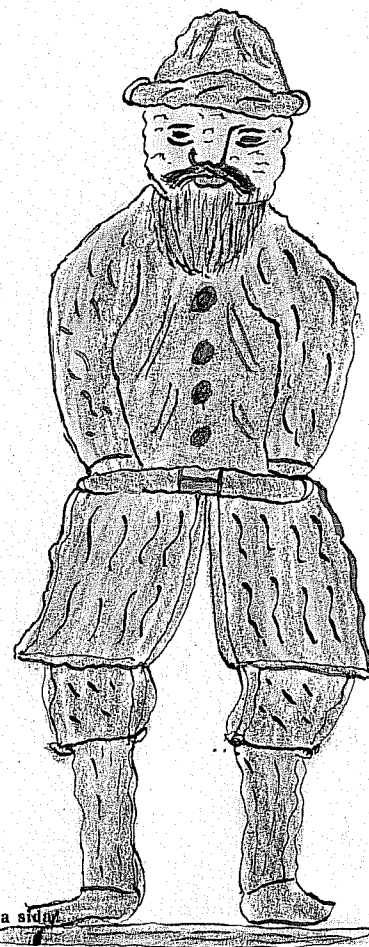
M. 7497:27.

Upptecknat av: Carl Viking.
Adress: Turåkra, "Kräksmåla."
Berättat av: Carl Viking.
Född år 1874. i Mghultskrokar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N:o 2. F. Fru Ynsid Hallmans "Skjedd"-
Patriar.

Skriv endast på denna sida.

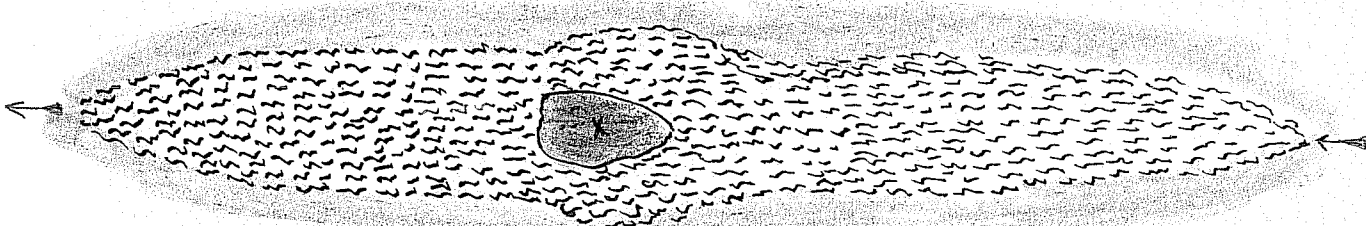
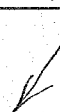
ACC. N:R.

M. 7497: 28.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Viking
 Härad: Elppvidinge, m. f. Adress: Furåkra "Kråksmåla"
 Socken: Röghult, m. f. Berättat av: Carl Viking
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1874 i Röghults socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N° 3. "Laggorm." 1/3 storlek.

Vröp i pilarnas riktning, se lilla stenen vid x!

Skriv endast på denna sida!